

“Ik voel me zowel dader als slachtoffer”

De ervaring van gedetineerde vrouwen

Vrouwen in de Belgische gevangenissen lopen een groter risico op een ongelijke behandeling. De enige gevangenis die beter aangepast is aan vrouwelijke noden, de gevangenis van Hoogstraten, zal op termijn verdwijnen. “Hier word je behandeld als mens, en niet bekeken als een nummer”, vertelt Morgana, gedetineerde vrouw in Hoogstraten.

Vrouwenafdeling in de gevangenis van Hoogstraten. © Jakob de Smaele

Een eerste kennismaking is altijd spannend. We stellen met lichte nervositeit onze insteek van dit artikel voor aan de gedetineerde vrouwen van Hoogstraten, die ons vanuit de zetel onderzoekend aankijken. Een vrouw met roodgeverfde haren neemt het woord, en stelt meteen drie scherpe vragen. Er klinkt wantrouwen in haar stem. Het is duidelijk dat velen negatieve ervaringen hebben met de media. Wanneer we vertellen dat we enkel de ervaring van gedetineerde vrouwen willen delen, klinkt gemoedelijk geknik: “Het gaat altijd over de mannen en niet over de vrouwen van de gevangenis”, zegt Duna*, 40 jaar, die sinds het voorbije najaar in Hoogstraten zit.

Het afgelopen jaar werd in de media uitvoerig bericht over het gevangeniswezen. Hierbij kwamen gedetineerde vrouwen zelden tot nooit aan het woord, hoewel ze een groter risico lopen op een ongelijke behandeling. “In de rush en de hoeveelheid zaken, heb je de neiging om de kleine groepen te weinig aandacht te geven,” aldus Mathilde Steenbergen, directeur-generaal van het gevangeniswezen in België. “En dat is ook zo met vrouwen, want ze vormen maar vijf procent van de gevangenisbevolking.” Sinds de sluiting van de vrouwengevangenis in Berkendaal, worden vrouwen altijd opgesloten in een kleine afdeling binnen een grotere gevangenis gericht op mannen. Hierdoor is er weinig aandacht voor hun specifieke noden. In de gevangenis van Hoogstraten, een stad in de Kempen, is het leven binnen de muren net iets dragelijker. Maar deze uitzondering zal op termijn sluiten.

In dit artikel gebruiken we de term ‘vrouwen’, en volgen hierin de binaire opdeling van het gevangenisstelsel, maar het is niet onze bedoeling personen uit te sluiten.

Een middeleeuws kasteel

De gevangenis van Hoogstraten is een middeleeuws kasteel, omringd door een

slotgracht, dat sinds 1931 dient als gevangenis. Zonder omheining of prikkeldraad, verbreekt deze plek het stereotype beeld van een betonnen gevangenis. Voor we het kasteel naderen, slaan we linksaf naar een klein bijgebouw. Dit is paviljoen D, de vrouwenafdeling die in 2017 openging. In de periode dat we er zijn, zitten hier 21 vrouwen opgesloten. In het kasteel, en een extra paviljoen, zitten samen ongeveer 165 mannen.

We worden ontvangen door de ploegchef, die ons een rondleiding geeft op de vrouwenafdeling. De afdeling bestaat uit één lange, grijze gang die door de ligging van het kantoor van de beampten perfect in tweeën wordt gesplitst. De ene helft is een verouderd deel, de andere helft is gerenoveerd. Er is veel beweging in de gangen. We kruisen twee vrouwen die lachend onderweg zijn naar de leefruimte. Ze glimlachen naar ons als teken van erkenning. Het vrij rondlopen van de gedetineerden voelt atypisch.

De vrouwenafdeling werkt volgens een opendeursysteem. Dat betekent dat de vrouwen tijdens vaste momenten vrije doorgang hebben binnen de afdeling en over een eigen sleutel beschikken van hun kamer. Maar van binnenuit kunnen ze de deur niet sluiten en de kamer blijkt ook altijd toegankelijk voor de beampten. In totaal spreken we met zeven personen die hun ervaring binnen de gevangenis als vrouw willen delen. We lichten er twee uit. Hieronder het verhaal van Lut* en Morgana.

Morgana en Lut

Morgana Calassin is een dertigjarige, goedlachse vrouw. Dit is echter niet altijd evident geweest voor haar. Ze toont ons een foto van hoe ze eruitzag toen ze zes maanden geleden de gevangenis van Hoogstraten binnenkwam. “Ik ben zelf in shock als ik zie hoe ik eruit kan zien als ik de mist in ga,” zegt Morgana, “maar mezelf in die staat zien, was een wake-upcall”.

Leefruimte vrouwenafdeling in Hoogstraten. © Jakob de Smaele

Ze vertelt over haar complexe jeugd en hoe ze te kampen had met een drugsverslaving. “Ik ben grootgebracht in armoede en ben vanaf mijn zeventiende het huis uit”, aldus Morgana. “Ik ben vier of vijf jaar dakloos geweest, dus ken ik het straatleven ook”. Ze vergelijkt de gevangenis van Hoogstraten met het internaat waar ze vroeger woonde en hoe de gevangenis van Hoogstraten haar geholpen heeft structuur te vinden. “Ik heb mijn doelen terug, heb weer vooruitzicht en heb terug contact met mijn mama.”, zegt Morgana. “Hier heb ik mijn levensmoed en rust teruggevonden.”

Lut* is een veertiger die sinds januari in Hoogstraten zit. Ze probeert zich zo veel mogelijk bezig te houden zodat de tijd sneller vooruit gaat. Daarom had ze in de gevangenis van Antwerpen direct een transfer naar Hoogstraten aangevraagd. “Ik wist dat je hier veel opleidingen en talen kon volgen om je bezig te houden”, zegt Lut.

Met een krop in de keel vertelt Lut hoe hard ze haar kinderen mist. Ze wil zo snel mogelijk naar huis. “Je bent gewoon om er elke dag te zijn”, vertelt Lut. “Als je belt, vragen ze wanneer je thuis komt, en dat is hard. Niet dat papa’s dit ook niet ervaren, maar als mama is dat toch nog iets anders”.

Niet voor vrouwen

De gevangenis van Hoogstraten biedt inderdaad verschillende opleidingen en werkmogelijkheden aan. Morgana heeft tijdens haar traject twee opleidingen gedaan. Hiervoor kreeg ze zeventig cent per uur. De opleiding communicatie heeft ze afgerond, en met ICT is ze nog volop bezig. Naast de opleidingen werkt ze als bezoekdiender. Dat houdt in dat ze om de veertien dagen, twee uur de bar bedient tijdens het bezoekmoment. Voor die twee uur krijgt ze drie euro.

In de werkhuizen verdienen gedetineerden meer, maar omdat vrouwen in de minderheid zijn, worden de plaatsen grotendeels gereserveerd voor de gedetineerde mannen. Hierdoor zijn er lange wachtlijsten voor de werkhuizen. "Ik sta als eerste op de wachtlijst voor een job in het werkhuis", zegt Morgana, "maar dat is niet meer voor mij aan de orde aangezien ik binnen twee weken op vrije voeten ben."

"Toen ik de informatiebrochure kreeg, kon ik als vrouw maar uit twee dingen kiezen."

Lut*

Gedetineerd in Hoogstraten

Binnenkort begint Lut aan de opleiding groenten kweken. Een goede manier om tijd te vullen. Ze keek op voorhand uit naar de verschillende opleidingen en werkmogelijkheden in Hoogstraten, maar in realiteit bleek het aanbod teleurstellend. Niet omdat er weinig aangeboden wordt, maar omdat Lut een vrouw is. "Toen ik de informatiebrochure kreeg, kon ik als vrouw maar uit twee dingen kiezen," zegt Lut, "vrouwen mogen niet aan alles meedoen."

Vrouwen hebben ook minder sport- en ontspanningsmogelijkheden. Zo heeft de mannenafdeling een ontspanningsruimte met een biljart-, pingpong- en voetbaltafel. De vrouwenafdeling heeft daarentegen een leefruimte met een tv en een beperkt aantal gezelschapspelletjes. In tegenstelling tot de drie fitnessstoestellen en de kleine wandelplek bij de vrouwen, heeft de mannenafdeling een volledig uitgeruste fitnessruimte en een grote wandeling met sportveld. "Ik voetbal graag", zegt Morgana, "dus ik vind het jammer dat er hiervoor geen ruimte voorzien is bij de vrouwen." Het sportveld, de fitness en ontspanningsruimtes van de mannen zijn niet toegankelijk voor de vrouwen.

Voordat Lut naar de gevangenis moest, sportte ze vijf keer per week, maar doordat de tijdsloten voor de drie fitnessstoestellen snel vol raken, is dat niet meer mogelijk. "Niet iedereen heeft de kans om te sporten", zegt Lut. "De planning van de mannen staat vol met sportactiviteiten. Mannen hebben ook yoga en de vrouwen niet".

Het is vijf 'na' twaalf

We vragen Morgana en Lut naar hun ervaring met de medische dienst in de gevangenis van Hoogstraten. Om het jaar wordt aan de gedetineerde vrouwen gevraagd om een uitstrijkje te laten doen. Hier wordt dat gedaan door de mannelijke dokter die elke weekdag aanwezig is. Meerdere vrouwen geven aan zich niet comfortabel te voelen om een uitstrijkje te laten doen door een mannelijke dokter. De meesten wachten hiervoor op een uitgaansvergunning om naar hun eigen gynaecoloog te gaan, of op de vrouwelijke dokter van wacht. Lut laat weten dat dit voor alle kwaaltjes wordt toegepast. "Als er iets mankeert, dan wacht je op de vrouwelijke dokter van wacht".

Morgana deelt haar verwarrende ervaring met de medische dienst. "Ik moest drie jaar geleden geopereerd worden aan mijn baarmoeder voor baarmoederhalskanker. Toen zat ik al in fase vier", zegt Morgana. "Drie jaar geleden had ik een operatiedatum, maar doordat ik in een slecht milieu zat, kwam ik niet opdagen voor mijn operatie".

Toen Morgana aankwam in Hoogstraten, heeft ze een uitstrijkje laten doen door de vaste, mannelijke dokter. De week erop moest ze terugkomen voor een verdere bespreking. "Hij heeft me eerst bang gemaakt door te zeggen dat het vijf na twaalf is", vertelt Morgana. "Maar aangezien ik hier toch maar een halfjaar zit, zei de dokter dat ik het buiten kan oplossen wanneer ik vrijkom". Dit laat een dubbel gevoel na bij Morgana. "Eigenlijk zou ik op mijn strepen moeten staan en zeggen dat het

over mijn gezondheid gaat en over mijn baarmoeder, maar zo zeg ik het dan weer niet,” zegt Morgana teleurgesteld.

Lut was zwanger tijdens haar voorhechtenis. Omdat Brugge uitgerust is met een medische dienst voor zwangere vrouwen, werd Lut overgeplaatst. Ze omschrijft haar tijd in Brugge als een ervaring die haar geloof in het Belgisch rechtssysteem heeft doen kelderen. “Als ik daar naar de gynaecoloog ging, draaide de dokter het scherm weg. Ik mocht de hartslag van mijn kind niet horen en kreeg geen foto mee. Ik zat nog in voorhechtenis dus mijn schuld was nog niet bewezen. Dat vond ik echt heel moeilijk”.

Behandeld als mens

Voordat Morgana en Lut naar de gevangenis van Hoogstraten kwamen, verbleven ze in de gevangenis van Antwerpen in de Begijnenstraat. Morgana benadrukt dat de gevangenissen als “dag en nacht” van elkaar verschillen. “Hier word je behandeld als een mens en niet als een nummer”, zegt Morgana. “In Antwerpen voelde dat anders.” Ze vertelt hoe ze in Antwerpen met sommige beampten een goede band had. “Maar daar zit je met zestig in totaal”, vult Morgana aan.

In tegenstelling tot Hoogstraten heeft de gevangenis van Antwerpen een gesloten regime. “In Antwerpen ga je één keer per dag wandelen. Voor de rest blijven de cellen gesloten”, zegt Morgana.

“Hier kan je naar beneden gaan, een babbeltje doen en bij iemand op de kamer gaan”, laat Lut weten. “Daar ben ik heel dankbaar voor. Je hebt een routine om je aan vast te houden, want met gesloten deuren valt dat allemaal weg.”

“Hier word je behandeld als een mens en niet als een nummer.”

Morgana

Gedetineerd in Hoogstraten

Ook de groene omgeving geeft Lut meer rust. “In Antwerpen zie je alleen beton. Hier zie je bomen en weiden. Als ik mijn raam open doe, hoor ik ganzen en vogels. Dat doet veel”.

Een plek van beton

Opslagruimte in de gevangenis van Antwerpen. © Jakob de Smaele

Ter vergelijking brengen we een bezoek aan de gevangenis van Antwerpen. Op de binnenkoer staat ploegchef Klaartje De Meester ons op te wachten. Ze werkt al vijftien jaar vast bij de vrouwen, want ze staat er graag. “Het is een kleinere afdeling dan bij de mannen, dus ik kan dicht bij de persoon staan”, zegt Klaartje. Ze neemt ons mee naar de vrouwenafdeling.

Aan elk uiteinde van de gang staan planten als poging om het huiselijk te maken. In tegenstelling tot Hoogstraten, zitten de meeste vrouwen hier 23 op 24 uur opgesloten in hun kamer. Van zo’n initiatief kunnen ze dus weinig genieten.

We passeren een wasruimte en vangen een glimp op van een gedetineerde vrouw in een roze werkschort. De volgende kamer is een opslagplaats waar persoonlijke spullen van de vrouwen, die ze niet mogen meenemen naar hun kamer, worden bewaard. De ruimte staat vol valiezen en dozen die wachten tot hun eigenaar terug naar huis mag. In een andere ruimte staat een kledingrek dat vol hangt met roze schorten. “De vrouwen moeten ze niet

altijd meer dragen”, stelt Klaartje ons gerust. “Behalve degenen die huishoudelijk werk doen binnen de afdeling”.

Een afdeling die oorspronkelijk bedoeld is voor 48 personen, is na puzzelen met stapelbedden een plek geworden voor ongeveer 60 mensen. En toch slaapt één persoon op de grond.

In een kortere gang, op de eerste deur rechts, hangt een gele post-it met ‘7,5 minuten’ erop. Klaartje vertelt dat die persoon om de 7,5 minuten gecontroleerd moet worden omdat ze suïcidaal is. “Soms is het moeilijk om je werk niet mee naar huis te nemen”, laat Klaartje weten, want dit is jammer genoeg niet uitzonderlijk in de klassieke gevangenis. En sommige pogingen zijn definitief.

Een verhaal van genderongelijkheid

België telt ongeveer 530 vrouwen in negen gevangenissen. Dat is ongeveer 5% van de ruim 13.000 gedetineerden die in ons land opgesloten zitten. Voor mannen zijn er momenteel vijf transitiehuizen en drie detentiehuizen. Dit najaar komt er een vierde detentiehuis bij in Genk. Een transitiehuis voor vrouwen bestaat niet. Daarnaast is er slechts één detentiehuis, in Kortrijk. Daar kunnen een tiental vrouwen terecht. Omdat detentiehuis verankerd zijn in de buurt en gemeenschap, is het niet evident om vrouwen uit de regio Antwerpen of Brussel in Kortrijk op te vangen.

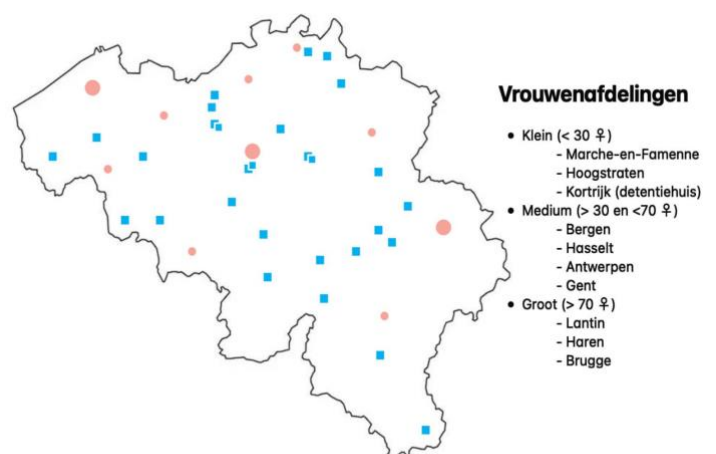
“Wanneer een man wordt overgeplaatst, kan dit nog redelijk binnen de regio waar hij woonde gebeuren”, zegt Aurore Vanliefde De Keyser. Zij is postdoctoraal onderzoeker aan het Leuven Instituut voor Criminologie (LINC). “Terwijl als je als vrouw van Haren naar Brugge wordt overgeplaatst, dit een ernstig probleem vormt voor je integratie en familiebezoek.” Toen Lut tijdens haar

zwangerschap overgeplaatst werd naar Brugge, kreeg ze weinig tot geen bezoek, omdat haar familie te ver weg was. “Ik had kei veel stress want ik moest een keizersnee hebben,” vertelt Lut, “je wil op dat moment bij je gezin en familie zijn en dat vond ik heel moeilijk”. Dit plaatst gedetineerde vrouwen soms voor een moeilijke keuze: een aangepast regime of bezoek. Velen verkiezen bezoek.

“80% van de vrouwen zitten vast voor niet-gewelddadige feiten.”

Aurore Vanliefde De Keyser

Postdoctoraal onderzoeker KUL

© Vanliefde De Keyser, 2026 (Blauw: gevangenis, detentie- of transitiehuis enkel voor mannen. Roze: gevangenis met vrouwenafdeling, en één detentiehuis met vrouwenafdeling)

Daarnaast bestaat er op heden geen open gevangenis voor vrouwen. De gevangenis in Hoogstraten en Hasselt kennen een opendeurregime, maar gedetineerde vrouwen verlaten hierbij het gebouw niet. Dit in tegenstelling tot een open gemeenschapsregime, iets dat enkel beschikbaar is voor mannen.

Detentiehuis

Een kleinschalige inrichting waar kortgestraften opgesloten worden. Bewoners worden hier op maat intensief begeleid en voorbereid op re-integratie.

Transitiehuis

Lijkt op een detentiehuis maar is bedoeld voor langgestraften. Hier worden personen, na lang opgesloten te zitten, voorbereid op hun terugkeer naar de samenleving.

“Vrouwen hebben een veel lager risicoprofiel dan mannen”, zegt Vanliefde De Keyser, “80% van de vrouwen zitten vast voor niet-gewelddadige feiten. Als er één groep is waar je open gevangnissen voor zou kunnen voorzien, zijn het wel vrouwen. En die keuze wordt niet gemaakt.”

Zelf deed Aurore Vanliefde De Keyser samen met Olivia Nederlandt, docent penitentiair recht aan de UC Louvain Saint-Louis Bruxelles, in 2023 onderzoek naar genderstereotypen binnen het Belgische gevangenisstelsel. Hun onderzoek toont aan dat gedetineerde vrouwen detentie op een andere manier ervaren, mede doordat sommige slachtoffer zijn geweest van intrafamiliaal of

seksueel geweld. Zo vertelt Duna* ons openhartig over hoe haar vorige relatie haar getekend heeft. “Ik voel me zowel dader als slachtoffer. Het jammere is dat ik niet wordt begrepen”, vertelt ze. Dit zorgt er onder andere voor dat gedetineerde vrouwen andere noden en gevoeligheden kennen dan mannen. “Maar daarmee moet ook opgelet worden, want vrouwelijke noden zijn allebehalve universeel, en soms is het ook net paternalistisch om in te vullen wat gedetineerde vrouwen nodig hebben”, stelt Vanliefde De Keyser.

Hierdoor zijn de pogingen binnen de gevangnissen voor een vrouwvriendelijker activiteitenaanbod vaak stereotiep. “Dan kom je al snel op een activiteitenaanbod van make-up, yoga, dans, en crea,” vertelt Vanliefde De

Keyser, “maar we moeten ook niet de andere kant opgaan en alles genderneutraal willen maken, want sommige vrouwen vinden dat net fijn, maar je moet het ook daartoe niet beperken.” De directie van het gevangeniswezen geeft toe dat het aanbod tekortschiet: “Dit geldt zowel voor de vrouwen als voor mannen. Je moet echt al in dat karkas passen van het aanbod dat er is”, aldus Mathilde Steenbergen, directeur-generaal van het gevangeniswezen.

We vragen aan Wendy Mercelis, gevangenisdirecteur van Hoogstraten, over het beperkte activiteitenaanbod voor gedetineerde vrouwen. Ze geeft aan dat activiteiten voor vrouwen vaak uitvallen omdat er een minimum aan deelnemers moet zijn. Vrouwen zijn hiervoor met te weinig. En voor gemengde activiteiten is er vaak een personeelstekort. “Er zijn voorvallen geweest van gewenste en ongewenste intimiteiten”, vertelt Mercelis. “Als we door personeelstekort de veiligheid niet kunnen garanderen, worden activiteiten en arbeidsplaatsen geschrapt voor vrouwen.”

Wat betekent het sluiten van Hoogstraten?

Begin 2026 kondigt het gevangeniswezen aan dat de capaciteit van Hoogstraten beperkt zal worden tot 70 plaatsen. Wanneer dit gebeurt, blijft onduidelijk. En wat met de gedetineerde vrouwen in Hoogstraten gebeurt, blijft onzeker.

“Het is een puzzel die we gaan leggen op het moment dat het duidelijker is wanneer het kasteel van Hoogstraten dicht moet”, vertelt Steenbergen, “In de huidige crisis van grondslapers, houden we elke capaciteit zo lang mogelijk aan.” Dit maakt dat de noden en behoeftes van minderheden, zoals vrouwen, over het hoofd worden gezien.

Het blijft nochtans belangrijk hier wel stil bij te staan, want het verdwijnen van de vrouwenafdeling in Hoogstraten kent een grote impact. Daar is het gevangenisleven net iets dragelijker, vertellen gedetineerde vrouwen. Geen metershoge muur met prikkeldraad, geen tralies voor de ramen, een opendeurregime, kleinschalig en in de natuur gelegen. En het blijft een selectieve groep die hier toegang toe heeft. “Maar dan is de vraag inderdaad, wat gebeurt er met de personen die hier geen toegang toe hebben?”, vertelt Vanliefde De Keyser.

Tot slot zou verhuizen voor veel dames uit Hoogstraten betekenen dat ze terug achter gesloten deuren moeten zitten.

Dure bakstenen

Het gevangeniswezen is momenteel volledig bevangen door het snel vinden van capaciteit. Hoewel de urgentie hiervan niet onderschat kan worden, zorgt dit ervoor dat er weinig ruimte is voor langetermijndenken en structurele oplossingen. Experte Aurore Vanliefde De Keyser zag dit in haar onderzoek terugkomen: "de gevangenisdirecteuren zitten allemaal puur in crisismanagement, dus het is moeilijk om een constructief regime uit te bouwen."

Momenteel lijkt er dus weinig ruimte om iets voor de vrouwenpopulatie in de gevangenis te doen. Ook Steenbergen erkent de moeilijkheid van de huidige crisis: “We hebben een shift nodig van kwantiteit naar kwaliteit”, vertelt ze. “Uit onderzoek weten we dat meer capaciteit enkel meer gedetineerden geeft.” Dit najaar opent de nieuwe gevangenis van Antwerpen, in Hoboken. Daar is plaats voor meer dan vierhonderd gedetineerden. In theorie zou daar plaats zijn voor 66 vrouwen, maar in de huidige crisis zal eerst prioriteit gegeven worden aan de mannen.

Minister van Justitie Annelies Verlinden was niet bereikbaar voor een reactie omwille van een te drukke agenda.

(*) Duna, Lut en Charlotte zijn schuilnamen. Zij zitten nog steeds opgesloten in Hoogstraten en wensen anoniem te blijven. Hun volledige namen zijn bekend bij de redactie.